

Újhullámos gesztusok

Tündérország 1970–2020

LÓSKA LAJOS

Várfok Galéria, 2020. VI. 2–13.

Szirtes János a galéria művészeként az 1990-es évek eleje óta rendszeresen bemutatkozik a Várfok utcában. Az idén február 27-én nyílt kiállítását a koronavírus-járvány miatt azonban be kellett zárni. Informálódtam a tárlat felől, és megtudtam, hogy június végéig meghosszabbítják. Úgy gondoltam tehát, érdemes tudósítani róla. Telefonon bejelentkeztem, kinyitották a galériát, így meg tudtam nézni az anyagot. Az ott látottakat szeretném az érdeklődőkkel megosztani.

A tárlat három részből épül fel. A kollekció zömét az 1980-as években született festmények és vázlatok alkotják, ezt követi a *Tündérország* című „bukósisakos” installáció, a legbelső teremben pedig a performanszok tekinthetői meg, amelyek közül kitéűnik az öszövetségi történet ihlette *Jákob tusakodása az Agyallal* című. A képek és a vázlatok tehát egytől egyig a múlt század 80-as éveiből valók, és ez érthető is, hiszen Szirtes ebben az évtizedben alakította ki sajátos, máig meghatározó, egymás mögé rakódó rétegekből és gesztus jellegű motívumokból építkező festészetét.

Ez az időszak egy új látásmód, stílus megjelenésének, az új festészet elterjedésének az etapja Magyarországon, amit jelentősen ösztönzött Hegyi Lórándnak az újhullámot bemutató tanulmányainak és a témával foglalkozó könyveinek sora. Hegyi a következőképpen írja le az időszak változásait az Ernst Múzeumban 1984-ben megrendezett, *Frissen festve, a Magyar festészet újhulláma* című kiállítás katalógusában: „A magyarországi szituáció sajátossága – többek között – éppen az, hogy itt egyszerre két generáció tagjai is azonos irányba léptek. Bak Imre, Birkás Ákos, Erdély Miklós, Hencze Tamás, Nádler István egyértelműen a 60-as évek »reformnemzedékének« kiváló tagjai; mai munkásságuk viszont a »transz-avantgarde« jelenségek körébe tartozik. S a fiatalabb generáció tagjai pedig szinte már ezzel az alkotói szemlélettel indultak (Kelemen Károly, Szirtes János), vagy pedig az utóbbi néhány évben alakították ki az »új szubjektívizmussal« és a »radikális eklektika« jegyében új művészetüket (Vető János, Méhes Lóránt, Károlyi Zsigmond).”¹ Hegyi sorai egyben jól dokumentálják azt a tényt, hogy a 60-as években fellépő avantgárd alkotók az új irányzat megjelenésekor hirtelen stílust váltottak, és – hogy az egyetemes áramlatoktól le ne maradjanak – elkezdtek new wave stílusban festeni. Ez a lépésük mindenesetre azt is bizonyítja, hogy a jól értesültség, naprakészség abban a pillanatban fontosabb volt számukra, mint művészpályájuk következetes

Fotó: Molnár Eva Agnes

SZIRTES JÁNOS: *Tündérország*, 2020, installáció

HUNGART © 2020

fotó: Molnár Éva Ágnes

SZIRTES JÁNOS: *Vázlat 6 (Buzogány)*, 1983, vegyes technika, papír, 47×67 cm HUNGART © 2020

SZIRTES JÁNOS: *Vendaur*, 1982, vegyes technika, papír, 86×60 cm, magántulajdon, HUNGART © 2020

építése. Az irányzat lecsengése után aztán többnyire visszatértek korábbi geometrikus és konceptuális kifejezőmódjukhoz. Sőt, napjainkra mintha meg is feledkeztek volna festészetüknek erről a szakaszáról, ugyanis az utóbbi néhány évben a nagy generáció újhullámmal kacérkodó tagjainak kiállításából, például a Paksi Képtár-beliékből is, rendre kimaradt a new wave periódus.

E rövid, de talán nem minden tanulság nélküli eszmefuttatás után mutassuk be Szirtes 80-as évekbeli piktúráját, amely éppen a tranzavangárd hatására nyerte el végső formáját.² A kiállítóterem falára írt tájékoztató találón határozza meg ezt az alkotói periódusát: „A 80-as évek alkotásai a késői modern és posztmodern közötti átmenetben születtek. Az expresszív színekkel, dinamikus formákkal, archaikus elemekkel és különböző kultúrákból kölcsönzött motívumokkal operáló képei közös térbe hozzák a hivatalos (kanonizált) és az alternatív (szub)kultúrát. A festés, a képalkotó folyamat mint akció egyben performansznak vagy rítusnak is tekinthető. Ennek végeredményeként a kép ezeknek a gesztusoknak és mozgásformáknak, vagyis az alkotói tevékenységnek a lenyomatait őrzi meg.”

Az ajtón belépő látogatót azonnal egy expresszívén kivitelezett, vicsorgó fogú, bálványfejre emlékeztető önarckép fogadja (*Vendaur*, 1982), amelynek laza, színes előadásmódja a Méhes–Vető-páros műveinek graffitis

fotó: Molnár Éva Ágnes

Expresszivitásukat az első rétegben megjelenő, erős agresszív fekete motívumoktól nyerik, amelyek mögött halványabb, légiebb, elmosódó szürkés alakzatok kavarnak (*Vázlat 3*, 1986, *Vázlat 9*, 1986, *Madár 1*, 1987).

A *Vázlat 6* (Buzogány, 1983) című rajza – erről a videóra vett tárlatvezetésén hosszan beszélt a művész – az ősi formáival, szimbólumaival azt tárja elénk, hogy a prehisztórikus jelek miképpen válnak szimbólummá, hogyan alakulnak gesztusokká, szerveződnek kompozíciókká. A képtérben megjelenő nagy méretű tüskés forma például egyszerre lehet szárral ellátott banális festékpaca vagy szeges fejű harci eszköz, amit kavargó kalligrafikus gesztusok vesznek körül. E vázlat kétségtelenül kulcsmű, hiszen alapja egy hatalmas méretű (2,5–3 méteres) alkotásnak.

Találkozunk a kiállításon számos ízig-vérig nonfiguratív new wave festménnyel is. Közéjük tartozik a *Zongorista* című (1989), amelyen a zene ritmusát megidéző formakavalkád mellett a pirosas kompozíció tetején ritmikusan

sorakozó fekete foltok közvetlenül is emlékeztetnek a zongora fekete-fehér billentyűire. Az *Ős* (1986) című lírai absztrakt vázlatán, melynek szintén született nagy méretű variánsa, tüskés fekete keretbe foglalt színes gömbök lebegnek-kavarnak. Ódon, prehisztórikus figurákra emlékeztető, pálcikaszerű alakzatok jelennek meg a fekete, piros, zöld foltokból építkező *Alapigazság* című (1987) képen is.

SZIRTES JÁNOS: *Pro 199. Jákob tusakodása az Angyallal*, 2019, videó, 3' 7", résztvevők: Fekete Alexandra, W. Horváth Tibor; operatőr: Molnár Ágnes Éva; drónfelvételek: Takáts Fruzsina HUNGART © 2020

technikáját is megidézi. E kétségtelenül blikk-fangos entrée után beljebb lépve a terembe különösen kifejező, három, esetleg négy egymás mögötti rétegből felépülő vázlatokat láthatunk, amelyek kormozott felületekkel már-már artisztikus hatást keltenek. Közülük többnek elkészült nagy méretű változata is.

SZIRTES JÁNOS: *Alapigazság*, 1987, vegyes technika, vászon, 101×145 cm HUNGART © 2020

fotó: Molnár Éva Ágnes

SZIRTES JÁNOS: *Zongorista*, 1989, akril, pasztell, vászon, 145×150 cm, magántulajdon, HUNGART ©2020

A bejárattal szembeni kis teremben tekinthető meg a kollekciónak legújabb darabja, a *Tündérország 2020* című térberendezés.

A motoros bukósisak mint installációs elem a múlt évben tűnt fel Szirtesnél a MODEM-ben megrendezett *Épül az anyag* című tárlaton, majd a Miskolci Galériában is találkozhattunk vele (*Kipusztult állatok I-II*). A Várfok Galériában viszont új kontextusban, új tartalommal, tragédiákra, közúti balesetekre utalva formálnak teret a fémrudakra erősített bukósisakok.

Az installációt elhagyva a legbelső helyiségben Szirtes négy új, viszonylag rövid performanszát nézhetjük meg. Hangsúlyoznom kell, hogy Szirtes Jánosnak a pályája jó négy évtizeddel ezelőtt performanszokkal indult,³ és művészetének kiteljesítéséhez jelentős impulzusokat nyújtottak az Indigó csoport kreatív gyakorlatai, illetve később feLugossy László akciói és performanszai. Legfrissebb munkái

közül most csak egyet emelnék ki, a *Jákob tusakodása az Angyallal* címűt. E groteszk felhangokat sem nélkülöző alkotás klasszikus témát dolgoz fel: az antik birkózóábrázolásokhoz is kapcsolható motívum a művészet története folyamán számos festőt és grafikusot megihletett Rembrandttól Delacroix-ig vagy a 20. században Odilon Redontól Szalay Lajosig.

Szirtes János jelenlegi tárlata jól regisztrálja festészeti munkásságának máig meghatározó jellemzőit és erényeit. Szerencsés lenne, ha az elkövetkezőkben legújabb periódusaival is megismerkedhetnénk a Várfok Galériában.

Jegyzetek

- 1 Hegyi Lóránd: „Transzavangarde” – „radikális eklektika”. Gondolatok a jelen művészeti szituációról. In *Frissen festve. A magyar festészet újhulláma, 1984. augusztus 24. – szeptember 30.* (katalógus), Ernst Múzeum, Budapest.
- 2 Lóska Lajos: A festő és performer. Szirtes János művészete. *Művészet*, 1987/6, 24–27.
- 3 „Abban az időben szitázással foglalkoztam, amelyben megjelent a fotó, és ez egyértelművé tette, hogy a performance-tevékenység dokumentációit bele tudom vinni a grafikai munkásságomba. Fordítva is így volt; a performance-t is megtermékenyítettem a képalkotó tevékenységgel.” In Antal István: *Akciófestészet*. Interjú Szirtes Jánossal. *Balkon*, 1996/1–2.